

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Kätlin Mahoni

EELKOOLIEALISTE LASTEGA TÖÖTAVATE TÄISKASVANUTE JA
LAPSEVANEMATE EBAKINDLUS FÜÜSILISE KONTAKTI EES LASTEGA

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2021

Olen koostanud käesoleva töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kätlin Mahoni

28. mai 2021

ABSTRACT

„The uncertainty of parents and adults regarding touch with preschool aged children”

Touching is an important aspect of child’s life. However, adults working with preschoolers may be uncertain about touching children due to various circumstances. The aim of this bachelor's thesis is to analyse adults working with preschool-aged children and parents possible concerns surrounding touch between preschool-aged children and adults.

In order to fulfil the aim of this thesis I posed 3 questions:

- What do parents think about excess touch applied to children by professionals (preschool teachers, trainers etc.)?
- How do professionals and parents distinguish the limit between excessive and inadequate touch?
- What do parents and professionals think about the uncertainty regarding touch between adults and children?

Research method used in this thesis is qualitative. In order to analyse the possible dilemmas surrounding children-adult touch I carried out 6 interviews – 2 with preschool teachers, 2 with parents and 2 with extracurricular education instructors. Interviews were conducted by the agency of Zoom, were transcribed and later analysed using cross-case analyse method.

The bachelor's thesis consists of three chapters. The first chapter elucidates the literature review on the topic. The second chapter describes the research method – data collection method, analysis, overview of the selection and course of the study. The third chapter contains a content analysis and a discussion on the topic.

The main results and conclusions were:

- Parents and adults working with children are aware of the importance of touch in child’s development.
- Parents and adults working with children are able to differentiate touch applied due to child’s wish and necessity.

- The people interviewed are aware of problems linked to excessive touch and are able to elucidate those.
- Working with children is mainly based on intuition.
- Adults do not highlight direct fear or uncertainty regarding applying touch in everyday work with preschool aged children.
- This is an insufficiently discussed topic and unclear policies create uncertainty and confusion.

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
I. PEATÜKK: PUUDUTAMISE KÄSITLUS KIRJANDUSES.....	8
1.1 Füüsilise kontakti tähtsus lapse arengus.....	10
1.2 Lubatud versus lubamatu puudutamine.....	12
1.3 Ühiskonna suhtumine laste liigsesse puudutamisse	12
1.4 Väärkohtlemise võimalus	14
1.5 Praktiseerimisega seotud ebamugavus	15
1.6 Uurimisprobleem.....	17
II. PEATÜKK: METOODIKA	19
2.1 Metodoloogiline lähenemisviis	19
2.2 Andmekogumismeetod.....	19
2.3 Uurimuses osalejad	19
2.4 Andmeanalüüsimeetod	20
2.5 Eneserefleksioon	21
III. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU.....	23
3.1 Vajadus puudutada	23
3.1.1 Lapse soov	23
3.1.2 Füüsiline kontakt vastavalt vajadusele	24
3.2 Spetsialisti enda tunnetus ja suunised	26
3.2.1 Spetsialisti intuitsioon.....	26
3.2.2 Suunised puudutamiseks.....	27
3.3 Piiri tõmbamine	28
3.3.1 Liigne ja liialt vähene puudutamine	28
3.3.2 Piiri määratlemine.....	30
3.4 Väärkohtlemise käsitus ja võimalik hirm.....	31
3.4.1 Kokkupuuted liigse puudutamise ja väärkohtlemisega	31

3.4.2 Vajadus koolituse järele.....	34
3.4.3 Meedia roll ning seisukohtade muutus ajas	35
Kokkuvõte.....	37
Kasutatud kirjandus	38
LISA 1. INTERVJUUKAVA SPETSIALIST	42
LISA 2. INTERVJUUKAVA LAPSEVANEM	42

Sissejuhatus

Füüsiline kontakt on tähtsal kohal laste elus. Lastega töötavatel täiskasvanutel võib aga erinevate asjaolude tõttu esineda laste puudutamise osas ebakindlust. Minu bakalaureusetöö idee tuli vahejuhtumist isiklikus elus. Lasteaia hariduse alguses esinesid lapsel probleemid tualetis käimise järel enda puhastamisega. Must aluspesu pärast lasteaias veedetud päeva ning lapsega vestlemisest selgus, et lasteaiaõpetajad juhendasid last puhastamisel sõnaliselt, kuid last ise füüsiliselt ei aidanud. Vahejuhtum tõstatas mitmeid küsimusi taolise tegevuse tagamaade osas. Üheks võimalikuks ajendiks võis olla hirm väärkohtlemise süüdistuste ees nii õpetajatel endal kui ka lasteaia juhtkonnal. Tulenevalt vahejuhtumist ja erinevatest lastega seotud juhtumite meediakäsitlustest kerkis mitmeid küsimusi ka teiste eelkooliealiste lastega töötavate täiskasvanute ning lapsevanemate hoiakute ja suhtumise osas. Seega on minu töö eesmärgiks välja selgitada, mida räägivad eelkooliealiste (ehk kuni 7-aastaste) lastega töötavad spetsialistid ja lapsevanemad laste füüsilise kontakti olulisusest ning seonduvatest probleemidest ja hoiakutest.

Lastekaitseaduse (2016) § 4 järgi on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles on rahuldatud lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused. Üheks tähtsaks asjaoluks, mis ühendab mitut lapse vajadust, on tarvidus füüsilise kontakti järele. Kompimine on kompleksne tajumismeel, millel on mitmeid kommunikatsiooni, kaitse ja muid elulisi funktsioone (Green, 2017). Green (2017) rõhutab, et füüsiline kontakt on sotsiaaltöö tähtis ja alaline osa, ehkki seda ei käsitleta piisavalt. Füüsilise kontakti vähesus tekitab lastes klammerdumist ning muudab nende taju kiindumise ja lähedussuhete osas (Neglect, i.a). Teises spektri otsas on aga olukord, kus lapse liigne puudutamine võib tungida isiklikku ruumi ning mõjuda ahistavalt või olla last väärkohtlev.

Tulenevalt vanusest ja olukordadest lapsed lisaks oma vanematele kokku mitmete erinevate täiskasvanutega (nagu huvihariduse õpetajad, lasteaiaõpetajad, treenerid jmt), kes nende elus osalevad. Vajaliku puudutuse ebavajalikust eristamine võib siiski keeruliseks osutuda. Tähtsateks mõjuteguriteks õige käitumise tajumisel on inimese enda füüsilisus, kultuurilised või ühiskondlikud erinevused. Inimese suhtumist puudutustesse, kuivõrd mugavalt keegi end seejuures tunneb ja kui vajalikuks füüsilist kontakti peab, võivad kujundada mitmed asjaolud alates lapsepõlve keskkonnast kuni kasvatuse ja isiksuslike eripäradeni. Raskused puudutuste asjakohasuse eristamisel ja rakendamisel võivad tekitada arusaamatusi nii eraelus, töötajate

endi vahel kui ka kliendisuhetes. Töötajate jaoks võib osutuda keeruliseks puudutamise spektril õige astme leidmine. Iga inimese jaoks on tundlikkus puudutamise osas erinev ja liigne füüsiline kontakt võib põhjustada konflikte (nt *ME TOO* liikumine, õpetajate ja treenerite vastased kaebused jmt).

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk käsitleb kirjanduse ülevaadet teemast. Teine peatükk kirjeldab töö meetodikat – andmekogumismeetodit, analüüsi, annab ülevaate uurimuse valimist ning käigust. Kolmas peatükk sisaldab sisuanalüüsi ning teemakohast arutelu.

I. PEATÜKK: PUUDUTAMISE KÄSITLUS KIRJANDUSES

Dokumendis „Eetika põhimõtted sotsiaaltöös“ (2019) tuuakse välja, et iga inimest peab kohtlema terviklikuna. Dokumendis viidatakse, et sotsiaaltöötajad peavad olema teadlikud inimelu bioloogilistest psühholoogilistest, sotsiaalsetest, kultuurilistest ja vaimsetest mõõtmetest, mille abil on võimalik mõista ja kohelda inimesi terviklikena („Eetikapõhimõtted sotsiaaltöös“, 2019). Inimestega töötades peab neid kõiki arvesse võtma.

Teemat laiendavad Tangenberg ja Kemp (2002), kes selgitavad, kuidas inimese keha on oma olemuselt nii füüsiline kui ka sotsiaalkultuuriline – hõlmates kindlaid, personaalseid ja kehalisi kogemusi, aga ka sotsiaalselt või kultuuriliselt konstrueeritud kogemusi, ja kujutab üldist sotsiaalset asetust. Autorid viitavad, et mõistes kehalise tunnetamise ja füüsiliste kogemuste olulisust igapäevaelus, sotsiaalteenuste arengus ja rõhumises, on sotsiaaltöötajatel võimalik paremini mõista klientide huve. Keha füüsiliste ja sotsiaalkultuuriliste mõõtmete mõistmisel on tähtsal kohal mitmekülgne arusaam kehast sotsiaaltöö teoorias, praktikas ja uuringutes (Tangenberg ja Kemp, 2002).

Sotsiaaltöö keskmes on kehalised kogemused ning nende kognitiivsed ja emotsionaalsed tõlgendused (Tangenberg ja Kemp, 2002). Autorite sõnul on just sotsiaaltöötajatel kehalistele teadmistele ja heaolule keskendudes võimalik paremini mõista individuaalseid olukordi ning laiemate sotsiaalsete seisundite füüsilisi mõjusid. Füüsilise kontakti ja kehaliste kogemuste mõistmine on seetõttu sotsiaaltöös tähtsal kohal, samas on tegemist keerulise ja kohati raskelt mõistetava nähtusega. Inimeste oskus väljendada kehalisi kogemusi on seotud erinevate faktoritega, nagu nende sotsiaalne asukoht, tajutava võimu osakaal, kultuurilised põhimõtted ja kogemused (Tangenberg ja Kemp, 2002). Tangenberg ja Kemp (2002) lisavad, et teadmised kehast on personaalsed, vahetud ja segased ning asetsevad väljas pool nii-öelda tavapäraseid vastuvõetavaid teadmisi. Sellest tulenevalt ei ole tegemist laialdaselt käsitletud temaga, mida kõik spetsialistid oma töös käsitleda oskaksid.

Inimese olemuse mõistmiseks peab mõistma tema arengut. Erinevad arenguteooriad, aitavad kirjeldada inimese arengut ning seda mõjutavaid asjaolusid. Lapse arengut kirjeldab Urie Bronfenbrenner (1994), kelle teooria järgi on inimene vastastikkuses mõjus erinevate ökoloogiliste ja sotsiaalsete süsteemidega. Kõnealuse teooria kohaselt mõjutab inimesi mitu vastastikkuses mõjus olevat ökosüsteemi – mikrosüsteemid, mesosüsteemid, eksosüsteemid, makrosüsteemid ja kronosüsteemid (Bronfenbrenner, 1994). Käesoleva bakalaureusetöö

fookuses on kõige olulisemaks mikrosüsteemid. Just mikrosüsteemid kirjeldavad last iseseiva bio-psühho-sotsiaalse olendina (Bronfenbrenner, 1994). Autori sõnul on nende süsteemide mõju lapse arengule ülitähtis, kuivõrd tegemist on inimese vahetu keskkonnaga. Lev Vögotski (1987) kohaselt on inimese arengu aluseks sotsiaalne kontakt – algab täiskasvanu ja lapse suhetest, mille abil tekib sisemine dialoog ja edasine keeleline mõtlemine.

Lapse arengu võtmeisikuks on tema kiindumuseisik. John Bowlby (1988) kiindumusteooria viitab, et imikueas lapse emotsionaalne seisund, mida toetab tundlikkus, on aluseks hilisemale enesehinnangule ja suhetele teistega edasises elus. Autor kasutas terminit „kiindumussuhe“ lapse ja peamise hooldaja vahelise suhte kirjeldamisel ning tõi välja, et suhe areneb just varajases eas. Bowlby (1988) kiindumusteoorias viidatakse, et varajane kiindumussuhe kiindumuseisikuga erineb kõigist teistest suhetest, mille tõttu selle puudumine võib tekitada tõsisemaid psühholoogilisi probleeme. Imiku- ja väikelapseas kogevad lapsed füüsilist kontakti rinnaga toitmise, kallistuste, puudutuste, mängimise ja palju muu taolise kaudu. Laps otsib kiindumuseisiku lähedust ning vajab teda turvalisuse tugipunktina, et maailma turvaliselt avastada (Bowlby, 1988). Autor lisab, et kiindumuseisiku saadaval olek annab lapsele turvatunde. Ainsworth (1969) uurimuse kohaselt on olemas kolm erinevat kiindumuse tüüpi – turvaline kiindumussuhe (*secure attachment*), vältiv-tõrjuv kiindumus (*insecure resistant*), ebaturvaline-ärev kiindumussuhe (*insecure avoidant*). Main ja Solomon (1990) sõnul on olemas ka korraldatud või häiritud kiindumussuhe (*desorganized/desoriented*). Ainsworth (1969) tõi välja, et kindlalt kiindunud lastel on tihti lähedasemad suhted eakaaslastega ning nad oskavad enda emotsioone paremini väljendada, kuid selle puudumisel väheneb loomupärane uudishimu, võivad tekkida käitumisprobleemid ning tõenäoliselt jääb neil inimestel väheks tundlikkusest oma lastega. Uuring viitab, et lapsed, kellel on olnud turvaline kiindumussuhe, on tulevikus paremini toimetulevad, on tihti ka õnnelikumad ning oma lastele paremad lapsevanemad (Ainsworth, 1969). Kiindumussuhte loomiseks on vajalik lapsega luua kontakt ning temaga suhelda. Petrie (2011) sõnul on puudutamine ja üldse füüsiline kontakt on väikese lapsega mängides ja suheldes vajalik.

Lapse arengus on olulisel kohal nii füüsiline kui ka mitte-füüsiline kontakt. Suureks osaks füüsilise kontakti puhul on puudutamine. Terminid „füüsiline kontakt“ ja „puudutus“ viitavad laialdasele valikule tegevustele, nende kestusele, survele ja kohtadele, kust puudutatakse, mille tulemusena tekkivad kehalised ja emotsionaalsed vastused ei ole ühehäälselt tunnetatavad ega mõistetavad, vaid põhinevad rohkem kontekstil, milles tegevus aset leiab (Warwick, 2021).

1.1 Füüsilise kontakti tähtsus lapse arengus

Blackwell'i (2000) sõnul viitavad tulemused nii loomade kui ka inimeste uurimustest tihedale seosele füüsilise kontakti ja lapse arengu vahel. Autor lisab, et füüsiline kontakt on imikute ja väikelaste sotsiaalse, emotsionaalse, füüsilise ja neuroloogilise arengu tähtsaks faktoriks. Ka Petrie (2011) toob välja, et lastega suhtlemisel on füüsiline kontakt tähtsal kohal.

Syed ja McLean (2018) kirjeldavad Erik Eriksoni arenguteooriat, mille kohaselt koosneb inimese areng kaheksast kindlas järjestuses arenguetapist. Etapid jagunevad: usaldus- ehk imikuiga (0-1,5aastane), autonoomia- ehk väikelapseiga (1-3aastane), algatusvõime ehk mänguiga (3-6aastane), töövõime- ehk kooliiga (6-12 aastane), identiteet versus rollisegadus ehk noorukiiga (13-18/25aastane), intiimsus versus isolatsioon ehk noor täiskasvanu (18/25-35aastane), loovus versus stagnatsioon ehk keskiga (35-65aastane) ja mina terviklikkus ehk eakus (üle 65aastane) (Sved ja McLean, 2018). Autorid lisavad, et Erik Eriksoni teooria kohaselt kujundavad sotsiaalsed kogemused arengut tervel elukaarel. Käesolevas bakalaureusetöös keskendun eelkooliealistele lastele ehk kuni 7-eluaastani.

Eripedagoog Tiina Kütti (2020) sõnul on füüsiline puudutus tähtis just imikueas – see stimuleerib verevarustust, lihastoonust, arendab aju ning aitab kaasa füüsilisele arengule. Õrn paitamine toetab imiku arengut positiivselt, samal ajal kui järsud ja karmid puudutused või üldse puudutustest hoidumine olla seotud lapse kasvades põhjustada agressiooni ning psühholoogiliste probleemidega (Blackwell, 2000). Piper ja Smith (2003) lisavad, et väikese lapse jaoks on kahjustavam vähene puudutamine võrreldes rohke puudutamisega, sest puudutamine tagab lapsele terviklikuks arenguks vajalikku aistingut.

Imikute ja laste heaolu parandamisel ja mõistmisel on esmatähtis pöörata tähelepanu puudutuste rollile nende elus (Field, 2002). Petrie (2011) sõnul on väikelaste eest hoolitseval inimesel füüsiline kontakt lapsega vältimatu näiteks pestes, riideid vahetades, toited ja muudes igapäeva tegevustes. Weir (2014) kirjeldatud Rumeenia asenduskodus elanud laste olukord viitab aga muule. 1990-ndatel selgus asenduskodus elanud laste läbielamistest on nüüdseks laialdaselt kinnitust leidnud tõsiasi, et ebapiisava hoole ja puudutusteta lapsed ei nuta ning on põdurama tervisega kui nende eakaaslased (Weir, 2014). Field'i (2002) sõnul mõjutab laste vähene puudutamine märkimisväärselt laste kasvu, arengut ja emotsionaalset heaolul. Ekstreemsete juhtumite näited on pärit just Rumeenia asenduskodudest, kus füüsilisest kontaktist ilma jäetud lapsed kasvasid vähem oma eakohasest eeldatavast pikkusest (Field, 2002). Weir'i ja Field'i kirjeldatud näidete puhul on tegemist nähtusega „hospitalism“.

Hospitalism ilmneb lastel vaimse ja füüsilise mahajäämuse, apaatia ja kurvameelsusena (Spitz, 1974). Autor lisab, et nimetatud ilminguid esineb ka heade tingimustega asenduskodus kasvanud lastel, kellel on jäänud puudu lähedasest kiindumusisikust. Weir'i (2014) leiud viitavad, et mitmetel asenduskodulastel esineb kiindumushäireid ja klammerduvad tihti isegi võõraste inimeste külge. Võimalusele, et häired on tekkinud puudutuste vaesusest, viitab nii eelnevalt mainitud Ühendkuningriikide heategevusorganisatsiooni *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* (NSPCC) (Neglect, i.a) väide, et puudutuste vaesus viib lapsed klammerdumiseni ning muudab nende taju kiindumise ja lähedussuhete osas aga ka Kirsten Weir'i (2014) artikkel Rumeenia asenduskodulaste kohta.

Imikud, keda on esimese nelja elukuu jooksul piisavalt puudutatud, naeratavad rohkem, on vokaalsemad ning nutavad vähem (Field, 2002). Jõudes imikueast väikelapse ikka, muutuvad lapsed liikuvamaks ning vanema-lapse vaheliste puudutuste „repertuaar“ laieneb (Cascio, Moore ja McGlone, 2019). Väikelapse eas vahetavad laps ja lapsevanem pragmaatilisi puudutusi, mis on seotud asendi parandamise ja toetamisega, aga ka kompleksseid hooldamisega seotud puudutusi (Cascio, Moore ja McGlone, 2019). Väikelapsena iseseisvutakse, uudistatakse ja liigutakse rohkem, kuid vajatakse vanemate poolt siiski samasugust või veelgi rohkem puudutamist ja hoolitsemist kui varem. Field'i (2002) sõnul ei kirjelda väikelapse ja ema vaheline suhtlus aga enam üksnes lapse füüsilise kontakti kogemust, sest suurema osa väike laste eest hoolitsetakse peamiselt koolieelsetes lasteasutustes. Cascio, Moore ja McGlone (2019) tõdevad, et üleminekul väikelapse east eelkooliikka laieneb puudutuste kriitiline roll hooldajast ja lähisugulastest veelgi edasi, hõlmates nüüd ka õpetajad ja eakaaslasi. Nii ilmub lapse ellu üha rohkem inimesi. Liikudes uude eluetappi puutuvad lapsed varasemast suuremal määral iseseisvalt kokku sotsialiseerumisega ning lasteaia eakaaslased ja õpetajad saavad noorte esimesteks „katsealusteks“ inimsuhete osas väljaspool suguvõsa. Lapsed võivad sotsialiseerudes olla nii-öelda füüsilised, mis võib olla õpitud käitumisega. Piper, Powell ja Smith (2006) leidsid, et täiskasvanud ja teised lapsed kasutavad puudutamist sageli teiste tähelepanu saamiseks ning ka vestlusesse astumiseks. Füüsiline kohtakt, kallistuse või paituse näol, võib olla kõige õigem viis endast väljas või hoopiski õnnejoovastuses lapselevastata (Petrie, 2011). Cascio, Moore ja McGlone (2019) sõnul on just sellisel sotsiaalsel puudutusel keskne roll mängimises.

Vaatamata puudutuste tähtsust kinnitavatele üheselt mõistetavatele tõenditele on puudutused kui kommunikatsiooni vahend siiski üks kõige vähem uuritud väikelapsi puudutav teema (Muir, 2002).

1.2 Lubatud versus lubamatu puudutamine

Lynch ja Garret (2010) kohaselt väärtustatakse ühiskonnas füüsilise kontakti kasutamist oskuslikul, ohutul ja sobival viisil. Laste arengutulemustele mõjub positiivselt nende toetamine soovitud puudutusi lubama ja ebameeldivaid füüsilisi kontakte keelama (Cascio, Moore ja McGlone, 2019). Ka Petrie (2011) kirjutab, et koheldes lapsi kui inimesi, kellel on õigus oma arvamust avaldada, aidatakse neil mõista, et neil on samuti õigus keelduda soovimatutest puudutustest. Lapsed peavad mõistma, et nad võivad rääkida vastutavale täiskasvanud inimesele ennast häirivatest asjadest (Petrie, 2011). Nii õpivad lapsed juba noores eas enda jaoks vajalikke ja soovimatuid puudutusi eristama ning suhtlust reguleerima. Lisaks aitab taoline oskus lastel märgata ka teiste inimeste vajadusi, hoidudes tarviduse korral teisele liigselt füüsilist kontakti pakkumast.

Piiri liigse ja normaalse füüsilise kontakti määra vahel on erinevalt käsitletud ning nende vahet võib olla keeruline tajuda. Liigne füüsiline kontakt ja puudutamine võib mõjuda ahistamise või isegi väärkohtlemisena. Karu jt (2014) sõnul on soolise ja seksuaalse ahistamise tajumisel olulisel kohal subjektiivne mõõde – käitumine, mis ühe inimese jaoks tundub süütu, võib teise jaoks tunduda alandava käitumisena. Olulisel kohal on see, millisel viisil erinevad inimesed käitumist hindavad ja mõtestavad, mis omakorda rajaneb teadlikkusel ahistamise temaatikast ja selle aktsepteeritavusest (Karu jt, 2014). Laste puhul muudab ahistamisega seotud olukorda keerulisemaks asjaolu, et laps ei pruugi tulenevalt oma vanusest ja arenguetapist mõista piire. Seetõttu tuleb lastele selgitada lapse õigusi enda keha üle ning sarnaselt Petrie (2011) kirjeldatule aidata lastel mõista nende õigust keelduda soovimatust füüsilisest kontaktist.

1.3 Ühiskonna suhtumine laste liigsesse puudutamisse

Ühiskonna suhtumine laste puudutamisse on aegade jooksul muutunud.

Petrie (2011) sõnul on alates 1980-ndatest kasvanud ühiskonna teadlikkus laste väärkohtlemisest ning vajadusest lapsi selle eest kaitsta. Autori sõnul on vähe juhtumeid, milles väärkohtlejaks on lapsega töötav personal, kuid just need on ühiskonnapoolse suure tähelepanu all. Lastega tegelevad asutused peavad silmas pidama laste haavatavust ning astuma samme väärkohtlemise riskide vähendamiseks ning olemas peavad olema selged suunised laste ja täiskasvanute vahelise füüsilise kontakti osas (Petrie, 2011). Ühendkuningriikides on riigi poolt

ette nähtud lastega töötava personali palkamisel kriminaalregistri kontrollimine, eelnevate töökohtade iseloomustuste küsimine ja muu taoline kontroll (Petrie, 2011). Autori sõnul on eelnevalt mainitud sammud vajalikud, kuid see võib tekitada personalis ebakindlust suhetes lastega ning rahutust üldise füüsilise kontakti osas lastega. 2016. aastal jõustus Eestis uus lastekaitseaduse (2016), mille § 24 lõige 1 kohaselt kehtestati laste väärkohtlemise keeld. Keelatud on lapse hooletusse jätmine, vaimne, emotsionaalne, füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine, mille hulka kuulub lapse alavääristamine, hirmutamine ja kehaline karistamine (Lastekaitseadus, 2016). Lisaks keelustati laste karistamine mistahes viisil, mis võib ohustada viimase vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist (Lastekaitseadus, 2016). Nii antakse riigipoolselt edasi sõnumit, et lapsi ei tohi väärkohelda. Sarnaselt Petrie (2011) kirjeldusele Ühendkuningriikide regulatsioonidele on ka Eestis olemas lastega töötamise piirang. Piirangut käsitletakse lastekaitseaduse (2016) § 20 lõige 1 ja 2. Sotsiaalkindlustusamet (2021) selgitab, et seaduse kohaselt ei tohi lastega töötada inividid, keda on karistatud inimkaubanduse, seksuaalse enesemääraise vastaste kuritegude, prostitutsiooni ja lastepornograafia seotud kuritegude või vägivallasüütegude toimepaneku eest. Sotsiaalkindlustusamet (2012) lisab, et lastega töötamise piirangu täitmiseks on lasteasutusel kohustus teha päring karistusregistrile, et selgitada välja lastega töötava inimese sobivus ametisse.

Piper, Powell ja Smith (2006) arutlesid kuidas hirm, et mehed väärkohtlevad lapsi rohkem kui naised, põhineb suuresti teiste ühiskonnaliikmete negatiivsetel kogemustel. Autorid viitavad, et hirm üldsuse on viinud arvamusele, et enamik mehi tahabki lapsi väärkohelda. Piper, Powell ja Smith (2006) sõnul võib ühiskonna suhtumine suunata ka lapsi arvama, et just meestel on selline kavatsus. Oletatakse, et mehed, kes töötavad lastega seotud keskkondades, on selliste valikute tõttu perverssete kalduvustega, sest laste eest hoolitsemist peetakse ühiskonnas endiselt naiste kohustuseks (Piper, Powell ja Smith, 2006). Teisalt tähendavad autorid, et väikeste laste õpetamisse suhtutakse selle töö hoolitsevate aspektide tõttu siiski nagu madalama staatusega töösse ning seda peetakse naiste tegevuseks. Ka see suhtumine võib tingida kahtlustava suhtumise meestesse, kes soovivad töötada eelkooliealiste lastega. Piper, Powell ja Smith (2006) leiavad, kui ühiskond hakkab arvama, et naised tahavad enda hoole all olevaid lapsi väärkohelda, hakatakse lapsevanematele ja lastele ka naiste vastast umbusku sisendama.

Autorid viitavad, et sellega vähendame ühiskonnana järjest rohkem täiskasvanute hulka, keda lapsed saavad usaldada. See loob olukorra, kus väikestele lastele sisendatakse vanemate ja ühiskonna poolt umbusku, mis omakord veelgi isoleerib lapsi, jättes nad oma muredega üksi

juba väiksena. Piper ja Smith (2003) leiavad, et täiskasvanud võivad lastega kokku puutudes end alateadlikult kaitstes laste vajadusi ignoreerida.

1.4 Väärkohtlemise võimalus

World Health Organization (WHO) ja Prevention of Child Abuse and Neglect (ISPCAN) (2006) defineerisid laste väärkohtlemist kui kõiki füüsilise või emotsionaalne väärkohtlemise vorme (seksuaalne väärkohtlemine, hooletusse jätmine, hooletult kohtlemine, ära kasutamine), mille tulemuseks on reaalne või potentsiaalne kahju lapse tervisele, ellujäämisele, arengule või väärikusele usalduse või võimu kontekstis. WHO ja ISPCAN (2006) koostööl valminud dokumendi kohaselt langevad igal aastal üle maailma miljonid lapsed väärkohtlemise ohvriks.

Eesti Lastekaitseseaduse (2016) § 24 lõige 3 sätestab, et olukorras, kus lapse enda käitumine kujutab otsest ohtu talle endale või teistele isikutele ning seda ohtu ei ole võimalik vältida muudel viisidel, ei käsitleta füüsilist kontakti väärkohtlemisena. Lisatakse, et füüsilist jõudu tuleb kasutada vaid määral, mis ei tekita lapsele kehalisi, vaimseid ega emotsionaalseid kahjustusi ning mis riivab võimalikult vähe kõnealuse lapse õigus ja vabadusi. Lastekaitseseaduse (2016) § 24 lõige 4 öeldakse, et füüsilist jõudu tohib kasutada lapse liikumise või liigutuste piiramiseks määral, mis on proportsionaalne ja vähim vajalik teda ähvardava või tema tekitatud ohu ära hoidmiseks ning kindlasti ei tohi füüsilist jõudu kasutada karistamise eesmärgil.

WHO (1999) määratluse kohaselt jaotatakse laste väärkohtlemine füüsiliseks, seksuaalseks, emotsionaalseks/psühholoogiliseks ja hooletusse jätmiseks. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu koduleht Kriminaalpoliitika.ee nimetab füüsiliseks väärkohtlemiseks lapsevanema või mõne muu lähedase isiku tahtlikku või mittetahtlikku jõu kasutamist lapse suhtes, mis võib lõppeda vigastusega, samas kui emotsionaalne väärkohtlemine on lapse kohtlemine väärtusetu, ebaadekvaatse, mitteamastatu- ja vajatuna, ohustades seeläbi lapse tundelu eakohast arengut (Lapse ..., i.a). Lapse seksuaalne väärkohtlemine on aga lapse kaasamine seksuaalse tooniga tegevustesse, millest viimane täielikult aru ei saa, milleks ei suuda anda nõusolekut või miks ei ole viimase eale vastavad (WHO ja ISPCAN, 2006).

Uuringu tulemusel väidab Prescott (1990), et lapsevanemad, kes oma lapsi väärkohtlevad, on oma vanemate poolt füüsilisest kiindumusest ja kontaktist ilma jäänud. Field (2002) leidis, et

füüsiliselt vägivaldseid noori on suurel määral endid varasemalt füüsiliselt väärkoheldud, lapsepõlves hooletusse jäetud või nende füüsiline kontakt oma hooldajaga on olnud puudulik.

1.5 Praktiseerimisega seotud ebamugavus

Töölalaselt füüsilisest kontaktist hoidumine on lähedalt seotud puudutamisest hoidumisega isiklikus elus (Piper, Powell ja Smith, 2006). See võib viidata asjaolule, et täiskasvanud, kes ei pea puudutamist vajalikuks eraelus, ei pruugi tunnetada füüsilise kontakti vajalikkust ka tööalastest olukordades. Teisalt võib olla veel mitmeid asjaolusid, mis mõjutavad selliste hoiakute kujunemist – keskkond, kultuur, vaimnevõimekus, kiindumussuhe jmt. Tähtis on mõista, et inimeste oskused kehalisi kogemusi mõista ja väljendada ning füüsilist kontakti rakendada erinevad (Tangenberg ja Kemp, 2002). „Eetikapõhimõtted sotsiaaltöös“ (2019) viitab inimelu bioloogilistele, psühholoogilistele, sotsiaalsetele, kultuurilistele ja vaimsetele mõõtmetele. Kõigil nendel mõõtmetel võib olla tugev mõju füüsilise kontakti tunnetamisele. Bowlby (1988) kiindumusteooria kohaselt on kiindumussuhe aluseks hilisemale enesearengule ja suhetele edasises elus. Teooria viitab, et kiindumussuhte puudujäägid võivad hilisemas elus tekitada probleeme suhete ja füüsilise kontaktiga.

Petrie (2011) sõnul erineb ulatus, millisel määral inimesed üksteist puudutavad, kultuuri erinev. Autor toob näitena Ühendkuningriigi, kus üldiselt on füüsiline kontakt reserveeritud vaid lähedastele inimestele. Näiteks ei peeta kultuurides, milles väärtustatakse suuremat isiklikku ruumi, spetsialistide füüsilist kontakti klientidega professionaalseks praktikaks. Sellele vaatamata on professionaalsetel eesmärkidel võõraste inimeste puudutamine teatavatel spetsialistidel aktsepteeritud – näiteks juuksuritel, meditsiinitöötajatel, lasteaiaõpetajatel jmt. (Petrie, 2011). Teisalt kinnitab autor, et isegi kultuurides, kus füüsiline kontakt ei ole levinud suhtlemise viis, on inimestel füüsilisel kontaktil erinev suhtlusstiil – näiteks kallistamine tervitamisel.

Piper ja Smith (2003) arutlesid laste puudutamise üle lasteasutustes ning tõdesid, et moraalne paanika on viinud juhiste loomiseni, mille eesmärgiks on kaitsta lapsi väärkohtlemise ja täiskasvanuid valesüüdistuste eest, kuid selle käigus on fookus nihkunud ära laste huvidelt kõrvale. Autorite sõnul on laste väärkohtlemise hirmust tulenev moraalne paanika ajendanud kartma vastuolulist füüsilise kontaktiga seotud praktikat. Kuigi puudutamine võib olla lastega töös kasulik, siis ei peeta seda mitte sotsiaaltöö, vaid meditsiinilise praktiseerimise osaks (Lynch ja Garret. 2010). Samad tõdevad autorid, et on mitmeid uuringuid ja näiteid, milles

väärtustakse sotsiaaltöös puudutuste kasutamist ohutul, oskuslikul ja sobival viisil (Lynch ja Garret, 2010). Vaatamata näidetele ja soovitudele, kuidas lapse puudutamine võib õigel hetkel kasuks tulla, on praktikas olukord siiski teistsugune. Piper, Powell ja Smith (2006) uurisid puudutamisega seotud hoiakuid ja lähenemisviise lastega tegelevate professionaalide, laste ja noorte seas. Tulemused illustreerisid igapäevaseid raskuseid üldistes sotsiaalsetes ja kultuurilistes olukordades (Piper, Powell ja Smith, 2006). Autorid tõid välja, kuidas enamik uurimuse käigus intervjueritud professionaale arutles, et puudutamise vähendamine ja üle reguleerimine mõjub laste arengule kahjulikult, kuid käitused näiliselt ise samaaegselt siiski vastupidiselt. Väidetavalt langetasid spetsialistid otsuseid toetudes enda eelnevatele kogemustele ja eetilisele, kuid see ei teinud otsuseid nende jaoks kergemaks (Piper, Powell ja Smith, 2006). Piper'i ja Smith'i (2003) leiud viitavad spetsialistide põhjalikele taustateadmistele laste vajaduste osas, kuid nende rakendamine on autoritele teadmata põhjusel raskendatud. Autorite sõnul ei ole laste puudutamine professionaalsetes tegevuspaikades tänapäeva ühiskonnas enam pingevaba, instinktiivne, ega eestkätt lapse vajaduste täitmisele suunitletud. Piper'i ja Smith'i (2003) arvates on eelnevalt mainitu muutunud hoopis eneseteadlikuks negatiivseks käitumiseks, mida kontrollib pigem hirm kui hoolimine. Petrie (2011) lisab, et töötajad, kes on üldiselt laste puudutamise suhtes tundlikud, on ettevaatlikumad ka laste poolt algatatud füüsilisele kontaktile vastamisel. Piper, Powell ja Smith (2006) tõdevad, et praegused praktiseerimise viisid näivad põhinevat pigem kartusel süüdistamise ja kohtuprotsesside ees, kui murel lapse heaolu pärast. Samuti täheldas Warwick (2021) sotsiaalsfääri laiemaid arutelusid puudutamise ümber, mis tihtipeale põhinevad mitmeti mõistmisel, regulatsioonidel ja hirmul. Lastes hirmul kontrollida tööd, võib aga langeda lastega tehtava töö kvaliteet.

Intervjuerides mitmeid erinevaid praktikuid leidsid Piper, Powell ja Smith (2006) kinnitust, et lasteaiaõpetajad tunnevad ennast järjest rohkem ebamugavalt väikeste kukkunud ja vigasaanud laste püsti aitamisel ning tavaliselt näitavad nad pigem, lastele, kuidas endale ise plaastrit peale panna, ise last päriselt puudutamata. Juhul, kui lasteaia õpetaja siiski teeb eelmainitud asju lapse jaoks ise, on suur võimalus, et laps läheb koju ning räägib olukorrast oma sõnadega lapsevanemale. Vanem võib füüsilise kontaktiga seotud alarmeerivaid märksõnu kuuldes olukorda ühiskonnannormidest mõjutatuna valesti mõista ning karta kõige tumedamaid stsenaariumeid. Lapsevanem võib uskuda, et „kaitseb“ enda last töötajate eest, kuid võib seda alateadlikult teha hirmust seksuaalse väärkohtlemise tõttu (Piper, Powell ja Smith, 2006).

Autorid lisavad, et puudutamine asetseb alal „üldiste teadmiste“ ja „eksperdi teadmiste“ vahel, mistõttu esineb rohkelt segadust vajaliku füüsilise kontakti „määra“ osas.

Tegemist on valdkonnaga, millest räägitakse peamiselt negatiivsete juhtumite valguses, mistõttu võib degradeeruda ka ühiskonna suhtumine teemasse. Samas pole olemas vaid ühte tõde ja kindlat teemakäsitlust, lihtsalt erinevad tõlgendused, millest mitmed on vastuolulised ning sellel teemal räägitakse avalikkuses harva (Piper ja Smith, 2003). Autorid tõstatavad küsimuse – mis täpsemalt on professionaalse puudutamise loomus ja eesmärk, on see vabalt edastatav ja vastuvõetav või kalkuleeritud ja tahtlik? Käesolev suhtumine puudutamisse ei ole ilmunud üleöö ning suureks probleemiks on asjaolu, et mitmed lastega tegelevad professionaalid rakendavad võtteid, mis ei ühti professionaalsete teadmistega ning ei ole nende hoole all olevate laste huvides (Piper, Powell ja Smith, 2006).

1.6 Uurimisprobleem

Füüsilisel kontaktil on lapse arengus esmatähtis roll. Lähedase inimesega füüsilise kontakti vaegus võib tekitada lapsele mitmeid füüsilisi ja psühholoogilisi probleeme. Lapse kasvades avardub tema sotsiaalnevõrgustik, mistõttu laieneb ka tema puudutajate ring. Enam ei ole ainukesteks puudutajateks lähisugulased ja tuttavad, vaid ka lasteaiaõpetajad, huvihariduse õpetajad ja treenerid ning lapse eakaaslased.

Teisalt on olemas võimalus, et last puudutatakse liigselt. Liigne puudutamine võib osutuda väärkohtlemiseks, millel on lapsearengule mitmeid negatiivseid mõjusid. Seetõttu on vajalik lapsi kaitsta väärkohtlemise eest. Ka ühiskondlik seisukoht, mida täiendab riiklik suunis lastekaitseaduse (2016) lapse väärkohtlemise keelu näol, nõuab laste kaitsmist väärkohtlemise eest. Sellise suunise ning negatiivsete juhtumite valguses võivad eelkooliealiste lastega töötavad spetsialistid (lasteaiaõpetajad, huvihariduse õpetajad, treenerid jt) võtta omaks ennast süüdistuste eest kaitsvaid töövõtteid. Teadlikkuse kasvamisega, lapsest kui indiviidist, tema õigustest ja füüsilise karistamise kahjulikkusest, suureneb ka lastega töötavate spetsialistide segadus kuidas ja kui palju üldse tohib lapsi puudutada. Teadmatust võib aga tekitada hirmu.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, mida räägivad uuringus osalevad täiskasvanud ja lapsevanemad eelkooliealiste laste puudutamisega seonduvatest probleemidest.

Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks olen seadnud järgmised uurimisküsimused:

- Mida räägivad lapsevanemad lastega töötavate täiskasvanute (lasteaiaõpetaja, treener, jmt) poolsest füüsilisest kontaktist lastega?
- Milline on uuringu osalevate lapsevanemate ja spetsialistide jaoks piir liigse ning liiga vähese füüsilise kontakti vahel?
- Mida räägivad lapsevanemad ja lastega tegelevad täiskasvanud lapse ja täiskasvanu vahelise füüsilise kontaktiga seotud ebakindlusest?

II. PEATÜKK: METOODIKA

2.1 Metodoloogiline lähenemisviis

Käesoleva bakalaureusetöö metodoloogiliseks lähenemisviisiks on kvalitatiivne uurimisviis. Kvalitatiivse uurimuse puhul uuritakse, kirjeldatakse ja tõlgendatakse inimeste isiklikku ja sotsiaalset kogemust (Laherand, 2008). Kvalitatiivne meetod annab võimaluse keskenduda osalejate subjektiivsetele kogemustele ja mõtetele ning mõista ainulaadseid aspekte kindlas kontekstis (Strömpl, 2020). Laherand (2008) lisab, et kvalitatiivses uurimuses püütakse mõista väikese arvu osalejate maailmavaadet, mitte kontrollida eelnevalt püstitatud hüpoteesi paikapidavust suure valimi kaudu. Kasutades kvalitatiivset uurimisviisi on võimalik mõista kuidas intervjueeritav tegelikult uuritavat nähtust tõlgendab ja tajub.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodiks on intervjuud. Intervjuu on kui vestlus, millel on ettekavandatud eesmärk (Laherand, 2008). Intervjuu eriliigina on kasutusel poolstruktureeritud intervjuu. Poolstruktureeritud intervjuu puhul kasutatakse varem koostatud intervjuukava, kuid intervjuu läbiviimisel võib muuta küsimuste järjekorda ning küsida teemakohaseid täpsustavaid küsimusi (Lepik jt, 2014). Kasutasin andmete kogumiseks individuaalintervjuusid. Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg ja Strömpl (2014) nimetavad individuaalintervjuuks intervjuud, mis viiakse läbi korraga vaid ühe intervjueeritavaga, kellega on võimalik käsitletavaid teemasid arutada privaatse ja sobivas tempos.

2.3 Uurimuses osalejad

Laiapõhjalisemate tulemuste saamiseks on uurimuse valimis erinevad eelkooliealiste lastega tegelevad spetsialistid (lasteaia õpetaja, huvihariduse õpetaja ja treener) aga ka lapsevanemad. Intervjueerisin kuute inimest, kellest kaks olid lapsevanemad, kaks koolieelse lasteasutuse õpetajad ning kaks olid huvihariduse õpetajad (viiliõpetaja ja treener).

Kasutasin mugavusvalimit, mis on mittetõenäosuslik valim. Mugavusvalim tähendab valimit, mille abil ei ole võimalik rangeid üldistusi teha, sest vastused kajastavad uurijale kergemini kättesaadavate inimeste hinnanguid (Rämmer, 2014). Mittetõenäosusliku valimi puhul ei pea uuritavatel olema võrdsed võimalused valimisse sattumiseks, kuid tulemuste põhjal ei saa teha

rangeid üldistusi ja väga kaugeleulatuvaid järeldusi (Rämmer, 2014). Üheks põhjuseks mugavusvalimi eelistamisel osutus kvalitatiivse meetodi kasutamine, sellepärast, et töö eesmärgiks ei ole teha üldistusi, vaid uurida indiviidide suhtumist teemasse.

Bakalaureusetöös intervjuueeritavatele on tagatud konfidentsiaalsus, mistõttu kasutan analüüsi käigus neile viidates Rooma numbreid. Intervjuueeritavad on nummerdatud vastavalt intervjuueerimisjärjekorrale ja tähistatud erinevate märgistustega LÕ (lasteaiaõpetaja), LV (lapsevanem) ja HÕ (huvihariduse õpetaja). Intervjuueeritavad I ja IV on lasteaiaõpetajad. Esimesel intervjuueeritaval on erialast kogemust kaks aastat. Teine lasteaiaõpetaja on lasteasutustes töötanud kokku kakskümmend kolm aastat, millest kaheksa on õpetanud lasteaialapsi ja ülejäänud aastad erinevas vanuses koolilapsi. Lapsevanemad on intervjuueeritavad II ja V. Esimene lapsevanem on vanemaks ühele lapsele ning töötab advokaadina. Intervjuueeritav V töötab lastekaitse spetsialistina ning on emaks neljale lapsele. Huvihariduse õpetajateks on intervjuueeritavad III ja VI. Intervjuueeritav III on nooremtreener, kes on oma peaaegu kolme aastase karjääri jooksul treeninud peamiselt lasteaialapsi. Teine huvihariduse spetsialist on viiuliõpetaja. Naine on viulit õpetanud 22 aastat ning on emaks mitmele lapsele.

2.4 Andmeanalüüsimeetod

Heilifailide transkribeerimiseks on kasutasin Alumäe, Tilk ja Asadullah (2018) süsteemi „Eesti keele veebipõhine kõnetuvastussüsteem“. Süsteemi abil on võimalik helifail tõhusalt ümber transkribeerida tekstifailiks, mida hiljem kodeerida ja kategoriseerida (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018).

Töö analüüsimisel kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüs. Kvalitatiivse sisuanalüüsi abil on võimalik uurida tekstide sisu ja kontekstilisi tähendusi (Laherand, 2008). Kvalitatiivses andmeanalüüsis on kodeerimine alustegevuseks, mille abil on võimalik orienteeruda ja süveneda kogutud tekstilistesse materjalidesse (Linno, 2020). Kalmuse, Masso ja Linno (2015) kohaselt on kodeerimine kvalitatiivse analüüsi peamine operatsioon – tekst jaotatakse osadeks, mille abil on võimalik teksti uurida, mõista ning välja tuua peidetud süvatähendused. Kasutusel on avatud kodeerimine. Avatud kodeerimisel lõigatakse tekst induktiivselt osadeks, mille abil süveneda ja mõista intervjuueeritava mõttemaailma (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Kalmus, Masso ja Linno (2015) lisavad, et avatud kodeerimisel toimub teksti dekodeerimine ning põhjalik lahtiseletamine. Avatud kodeerimise puhul „ilmuvad“ koodid andmetest ja ei ole

varasemalt määratletud, seega on koodiks tekstis esinev väljend või sõna (Linno, 2020). Kodeerimisel tekivad koodid. Kood on kui märksõna, mille abil on võimalik tähistada pikemaid tekstilõike ning tekstides orienteeruda (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Kalmus, Masso ja Linno (2015) sõnul on kvalitatiivse analüüsi järgmiseks etapiks koodide jagamine kategooriatesse ning edasine töö toimubki kategooriate abil – uuritakse nende omavahelisi suhteid ning neid rühmitatakse sarnasuse alusel. Kategooria on defineeritav kui kvalitatiivses analüüsis loodud analüütiline üksus, millesse on kogutud sarnased koodid (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

2.5 Eneserefleksioon

Intervjuud on läbiviidud perioodil 8. aprill kuni 24. aprill 2021. Tulenevalt 2021. aasta aprillis kehtinud tervisekriisi piirangutest riigis on intervjuud läbiviidud *Zoom* keskkonna vahendusel. Keskkond võimaldab vestlust salvestada.

Esimeseks sammuks oli välja selgitada spetsialistid, kes on nõus käesoleva bakalaureusetöö jaoks läbiviidavates intervjuudes osalema. Plaanisin uurida ka asenduskodutöötajate arvamusi aga selgus, et mitmed asenduskodujuhid ei soovi, et nende asutuse töötajad sellise sisuga intervjuudes osaleksid. Seetõttu jäid intervjuud asenduskodutöötajatega olemata ning uurimuse tulemus ei kajasta vanematest eraldi kasvatavatele lastele füüsilise kontaktiga seotud teemasid. Keeruline oli saada kontakti eelkooliealiste laste treeneritega, sest tulenevalt riigis kehtinud piirangutest ei olnud treeneritel võimalik töötada, mille tõttu oli nendega ka keeruline kontakti saada.

Intervjuude läbiviimisele eelnevalt analüüsisin, kuidas võib tulenevalt teema delikaatsusest, inimeste enda tõlgendusest, intervjuueeritavatelt olla keeruline vastuseid saada. Selline oletus osutus tõseks. Intervjuuerides lapsevanemaid ja eelkooliealiste lastega töötavaid spetsialiste selgus osalejate kohatine segadus küsimustele vastamisel või valesti arusaamine. Tundsin ka ise intervjuukava koostades kohatist segadust, kuidas täpsemalt teemat sõnastada, et uurida füüsilise kontaktida seotud võimalikku ebamugavust. Reflekterides tunnen, et oleks olnud vajalik teha prooviintervjuu, mille abil küsimusi lihvida. Teisalt kasutasin intervjuude läbiviimisel poolstruktureeritud meetodit. See võimaldas mul küsimuse täpsustamise eesmärgil küsida lisaküsimusi.

Intervjueerides tabasin end mõttelt, kui eripärane on teiste inimeste nägemus maailmast ja käesolevast teemast. Alustasin bakalaureusetöö kirjutamist ja osalejate intervjueerimist kindlate ootuste ja teadmistega, kuid inimeste vastused ja vaatepunktid avardasid minu arusaama kohati kaugete erialade ja teadmiste osas. Mõistsin, et teiste erialade esindajad ning eelkooliealiste laste vanemad ei näe käesolevat teemat sarnases võtmes ning elukutse valikust tulenev kohatine ettevaatlikkus laste liigse puudutamise ees ei pruugi keskmise inimese elus tuntav olla.

Enamikele intervjueeritavatele tuli enne intervjuu läbiviimist kinnitada, et tegemist ei ole nende teadmiste kontrolliga ning olemas ei ole valesid vastuseid. Rohkemat kinnitust vajasisid vanema poolsed vastajad. Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajates intervjuuvälistest ja -sisestest kommentaaridest võis järeldada, et tegemist on huvitava, kuid vähe-räägitud teemaga. Enamike intervjuude puhul tuli ette hetki, kus intervjueeritav väljendas enda arusaamatust või teadmatust teemast.

Teades intervjueeritavaid varasemalt on võimalik luua osalejate jaoks rahulik keskkond, kus hinnanguvabalt oma arvamusi ja kogemusi jagada. Kõige rohkem oli varasema tutvuse positiivseid aspekte näha vastajate seas, kes vajasisid pikemat selgitus- ja kinnitustööd ning, kes tundusid intervjuud alustades ärevad. Intervjuu edenedes läksid intervjueeritavad enesekindlamaks ja avatumaks.

Intervjueerimise aktiivse kuulamise osa ei olnud minu jaoks kerge. Pidin ennast kontrollima, et mitte liialt kaasa rääkida või sõnaliselt liialt enda nõusolekut väljendada (öeldes „mhm“, „jah“ jmt). Lisaks tundsin pikemate intervjuude korral tähelepanu hajumist, keskendudes mitte niivõrd intervjueeritava vastustele kui sellele, et ma ise ülearu ei räägiks. Teisalt tunnen, et intervjueerimisprotsessi lõpuks arenes ka minu võime keskenduda terve intervjuu vältel intervjueeritava jutule.

III. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU

Intervjueeritavate tsitaadid on analüüsis esitatud kaldkirjas.

Käesolev peatükk on tulenevalt tekkinud kategooriatest jagatud neljaks. Esmalt on analüüsitud laste puudutamise vajalikkust. Teises alapeatükis on käsitletud, millisel määral põhineb lapse puudutamine spetsialisti enda intuitsioonil ning milliseid suuniseid on spetsialistidele antud. Kolmandas alapeatükis on analüüsitud piiri tõmbamist ning kuidas eristavad intervjueeritavad liialt väheseid ja liigseid puudutusi. Neljandana on analüüsitud väärkohtlemise käsitlust, viimase muutumist ning võimalikku vajadust koolitusteks.

3.1 Vajadus puudutada

3.1.1 Lapse soov

Uurimuses osalejad rääkisid, et oluliseks faktoriks laste puudutamise juures on viimaste enda soov. Intervjueeritav I sõnul ongi last lasteaiaõpetaja töös füüsiline kontakt lapsega aktsepteeritav või isegi vajalik lapse enda soovi korral. LÕ I: „*Laps tahab lihtsalt tulla sülle, tahab natukene hellust, tahab kallistada või laps nutab ja on vaja teda lohutada*“. Enda suhtlemise soovi väljendavad lapsed just puudutades, millele viitavad Piper, Powell ja Smith (2006). Autorid selgitavad, et lapsed kasutavad puudutamist teiste tähelepanu saamiseks ja vestlusesse astumiseks. Petrie (2011) kinnitab, et seetõttu on füüsiline kontakt tähtsalt kohal töös väikeste lapsega.

Puudutamise piiri määramine sõltub uurimuses osalejate arvates suuresti lapsest endast. LÕ I: „*Lapse võib küll nutta, aga ta ütleb, et tahab üksinda olla näiteks või ta praegu ei taha, et keegi tuleks tema juurde. Siis muidugi ma ei lähe teda puudutama*“. Lasteaiaõpetaja I räägitu viitab lapse arvamuse ja otsuste austamisele, mis ühtib Petrie (2011) seisukohaga. Autor kirjeldab, et koheldes lapsi kui inimesi, kellel on õigus oma arvamust avaldada, aidatakse lastel mõista, et ka neil on õigus keelduda soovimatutest puudutustest. Petrie (2011) ja LÕ I seisukohad sarnanevad ka ÜRO lapse õiguste konventsioonile (1989). Lapse õiguste konventsiooni (1989) toetub neljale põhimõttele. Need põhimõtted on iga lapse õigus osalemisele, diskrimineerimise keelamine, lapse huvide esikohale seadmine ja iga lapse õigus elule ja arengule. Lapse õiguste konventsiooni (1989) artikkel 13 ja 14 selgitavad lapse sõnavabadust ning kohustust austada lapse mõttevabadust.

LÕ IV analüüsis laste võimet ise piiri määrata: „*Tegelikult lapsed päris hästi ise selle piiri määratlevad ära. Ei tohiks last puudutada, kaasa arvatud siis näiteks kallistada või mida iganes, kui laps seda ise ei soovi. Tegelikult nad päris hästi oma kehakeelega ja oma käitumisega määravad selle ära*“.

Lapsevanem, LV II, on käesoleva küsimuse puhul kindlal arvamusel: „*Laps ise peab saama määrata piiri ja soovi korral keelduma igasugusest puudutusest ilma põhjendusteta*“. Treenerist intervjuueritav HÕ III leiab, et olulisel kohal on lapse arusaam toimuvast – kas laps mõistab, mida ta küsib või mida talle antakse. HÕ III: „... *laps peab ise ka aru saama, mida teeb*“. Lapsevanem, LV II, nõustus treeneri arvamusega: „*Lubatud saab olla ainult lapse nõusolekul puudutamine*“. Cascio, Moore ja McGlone (2019) kinnitavad, et lastele puudutuste lubamise ja keelamise õpetamine, toob kaasa positiivseid arengutulemusi. Petrie (2011) sõnul on tähtis and lastele mõista, et võivad täiskasvanutele rääkida ennast häirivatest asjadest. Lapsele peab kinnitama, et temaga arvamuse ja tunnetega arvestatakse. Oskus ja julgus rääkida end häirivatest juhtumitest muudab võimaliku väärkohtlemise avastamise oluliselt kergemaks.

3.1.2 Füüsiline kontakt vastavalt vajadusele

Uurimuses osalejate arvates on lasteaiaõpetaja ja huvihariduse õpetaja töös eelkoolialise lapse puudutamine lisaks viimase enda soovile vahepeal lihtsalt vajalik ning vahel isegi kohustuslik. Intervjuueritav HÕ III leidis: „*Ma arvan treeneri kohus on last korrigeerida, kindlasti ei tohi lasta, näiteks võimlemise puhul, teha vales asendis asja*“. Samas selgitas intervjuueritav HÕ III, miks tema arvates puudutamine vältimatu on: „*Väikelaps näiteks ei pruugi aru saada võib-olla kasvõi sõnalistest juhistes kohe alguses, võib-olla peab talle ise õige [asendi] ette näitama. Võib-olla peabki nii-öelda käed külge panema, ise tema asendit korrigeerima või kuidagi näitama talle tema kehaasendit*“. Lasteaiaõpetaja, LÕ I, lisab, et tema arvates ei ole võimalik koolieelses lasteasutustes lapsesõbralikult tööd teha, eelkoolialiseid lapsi puudutamata.

LÕ I: „*Väikeste laste puhul ma arvan, et sa tegelikult teistmoodi ei saagi. Nagunii sul on vaja tal riideid vahetada, teda paitada, et ta magama jääks, saab haigelt siis kalli teha. Kõike seda on sellel lapsel ju vaja tundmaks, et on turvalises keskkonnas ja tema eest hoolitsetakse*“.

Eesti Vabariigi Lastekaitseseaduse (2016) § 4 sätestab, mida nimetatakse lapseheaoluks – rahuldatud on lapse füüsilised, psühholoogilised, tervislikud, emotsionaalsed, sotsiaalsed,

kognitiivsed, haridusliku ja majanduslikud vajadused. Sama seaduse § 24 lõige 3 kohaselt ei ole siiski tegemist väärkohtlemisega, kui kasutatakse füüsilist jõudu lapse ohjeldamiseks olukorras, kus laps kujutab ohtu endale või teistele. Seadusega kooskõlas on ka lapsevanema, LV V, arvamus, kelle kindel veendumus on, et laste puudutamine peaks toimuma vaid vajaduspõhiselt. LV V: „*Seisukoht võiks olla selline, et last puudutakse ainult vajadusel, milleks võibki olla abistamine riietamisel, trepist alla minnes või tänaval käest kinni hoidmine ...*“ Lisaks sätestab Lastekaisteseaduse (2016) § 24 lõige 4, et füüsilist jõudu tohib kasutada lapse liikumise või liigutuste piiramiseks määral, mis on proportsionaalne ja vähim vajalik teda ähvardava või tema tekitatud ohu ära hoidmiseks ning kindlasti ei tohi füüsilist jõudu kasutada karistamise eesmärgil. Seda toonitab ka lapsevanem, öeldes, et olukorrad, kus laps läheb endast välja ja muutub ohtlikuks enda ja teiste suhtes, vajavad kohati teistsuguseid lahendusi ning käitumist. LV V: „*Või kui laps muutub agressiivseks, on vajalik teada meetodeid, kuidas vajadusel hoida last kinni nii, et ta poleks ohtlik ei endale ega teistele ning samas nii, et need võtted ei kahjustaks teda.*“ LV V tõi eraldi välja erivajadustega lastega töötamise eripärad puudutamisel: „*Erivajadustega laste puhul on füüsiline kontakt vajalik lapse tõstmiseks, hügieenitoiminguteks ning riietumiseks.*“

Tavalaste ja erivajadustega laste puudutamise muistrite erinevusest kirjeldavad Piper, Powell ja Smith (2006). Autorid selgitavad, kuidas professionaalid rikuvad endale seatud reegleid, puudutades sõltuvalt lapse toimetulekust mõnda last rohkem kui teist. Teisalt väljendasid autorid arusaamatust, miks ei usuta erivajadustega laste võimesse anda valesüüdistusi füüsilise või seksuaalse ahistamise osas, miks kontrollorganid ei kahtlusta professionaalide motiive erivajadustega lastega ümberkäimisel ning miks töötajad tunnevad väiksemat vajadust end sellistes olukorras sama tugevalt kontrollida.

Intervjueeritav LÕ I oli käinud erialasel praktikal Portugalis. Ta arutles enda praktikakogemuse üle Portugalis. Lasteaiaõpetaja leidis mitmeid erinevusi Eesti ja Portugali lasteaiaõpetajate töös. Kõige suuremaks probleemiks peab ta Portugali lasteaedade pikka tööaega, milletõttu mitmed lapsed veedavad õpetajatega rohkem aega kui oma vanematega, kuid lastega usaldussuhte loomine oli taunitud.

LÕ I: „*Portugalis oli väga selge see, et lapsi ei tohtinud sülle võtta, isegi kui nad nutavad ja ei lubanud üleüldse mingisugust füüsilist puudutust ega hellust välja näidata. Seda sellepärast et lasteaed avati hommikul hästi vara ja oli avatud õhtul kella kaheksani ning mõned lapsed olidki seal terve päeva, esmaspäevast reedeni. Ilmselt sealt on tulnud ka see, et laps võtab siis*

lasteaiaõpetajat liiga omaks ning vanematega ei teki enam sellist kontakti nagu näiteks õpetajatega“.

Weir (2014) kirjeldas, kuidas Rumeenia asenduskodude ebapiisava hoole ja puudutusteta lapsed on põdurama tervisega. Enda kogemustele tagasi mõeldes järeltas intervjuueeritav LÕ I, kuidas lastel on siiski lasteaiaõpetaja poolseid puudutusi vaja ning kuidas Eestis on olukord võrreldes Portugaliga erinev.

LÕ I: *„Tegelikult see on väga vale, siis ei teki ju lapsel mitte mingisugust sellist kontakti mitte ühegi täiskasvanuga. Kes iganes selle lapsega koos on, peaks ikkagi näitama talle mingisugust hellust - teda puudutama, teda sülle võtma ja aitama teda, mitte et hoiab eemale, ma ei arva siis kohe, et olen tema ema või nii. Näiteks Eestis ma pole kordagi seda näinud ja ma olen töötanud väga mitmetes rühmade.“*

Lasteaiaõpetaja arvates võib laste liialt vähene puudutamine mõjuda halvasti eelkooliealiste laste psüühikale ja turvatundele.

LÕ I: *„Kui ma mõtlen enda tööle ja et ma ei tohiks võtta lapsi sülle näiteks, siis ma näen mitme lapse puhul, kui negatiivne mõju sellel oleks nende psüühikale, nende üleüldisele turvatundele ja üles kasvamisele.“*

Sarnasele mõjule viitavad ka Piper ja Smith (2003) selgitades, et laste liialt vähene puudutamine on eelkooliealisele lapsele kahjulikum kui selle õigetel hetkedel ja määral rakendamine, sest puudutamine tagab lapsele terviklikuks arenguks vajaliku aistingu.

3.2 Spetsialisti enda tunnetus ja suunised

3.2.1 Spetsialisti intuitsioon

Huvihariduse spetsialist VI räägib, et tema töös on olulisel kohal oma tegude teadvustamine ning tunnetamine. Spetsialistil tuleb endal määratleda, milline on hetkeolukorras vajalik puudutus ja milline ei ole. Viuliõpetaja, HÕ VI, selgitab, et laste kasvades ja kooli minnes on tähtis õpetajal endal teadlikult austada laste autonoomiat: *„Just kui lapsed suuremad on, siis ma teadlikult seletan ja näitan mitte ei lähe katsuma.“*

Uurimuses osalejate arvates on hetkeolukorras vajaliku puudutuse tajumisel olulisel kohal spetsialisti enda intuitsioon.

LÕ IV leidis: „*Vajalikud on need, mis on seotud otsese vajadusega. Kui mul on seda last pesta vaja, siis ma pesengi ainult neid piirkondi, mida tal vaja on*“. HÕ IV lisas: „*Ma teengi täiesti nii, kuidas sel hetkel mulle tundub, et on vaja või seda, mida laps vajab. Ma ei jälgi nagu mingeid suuniseid. See tuleb täiesti spontaanselt ja vastavalt olukorrale*.“

Rääkides, kuidas eristada, millised puudutused on tema jaoks vajalikud ja millised on liigsed, kinnitas ka LÕ I: „*See (arusaam, kust jookseb puudutamise piir) tuleneb ka niimoodi, täitsa spontaanselt*“.

Arutledes, kust kohast täpsemalt tekib piir ning, kes selle määrab, leidis HÕ VI: „*Kui ma ise õppisin viiulit õpetama, keegi eriti ei rääkinud seal, mis on liiga palju või see ei tulnud isegi teemaks üldse. Pigem tekkis see ise lapsevanemaks olemisel ja lapse tajumisel*“. Suurt rolli omab vajalike puudutuste mõistmisel lapsevanemaks saamine ning üleüldiselt laste tunnete ja hoiakute tajumine.

3.2.2 Suunised puudutamiseks

Uurimuses osalenud eelkooliealiste lastega töötavatel spetsialistidel puuduvad kindlad kirjalikud töökohapoolsed suunised, millal last tohib või ei tohi puudutada. LÕ IV: „*Ma näinud küll ei ole, et mingeid selliseid reegleid oleks. Pigem kõik on vajaduse põhine ja selliseid kirjutamata reeglid nii-öelda*“. Asutusesiselt on füüsilise kontakti kasutamine teemaks peamiselt negatiivsete juhtumite valguses.

HÕ III: „*Näiteks paar aastat tagasi käis meediast läbi hullem juhtum, kus keegi (laps) oli katki läinud (viga saanud) treeneri käte läbi. Siis muidugi arutati läbi ja räägiti, et seda ei tohi teha või et neid asju ei tohi teha*.“

Lasteaiaõpetajast LÕ IV sõnul on olemas mitmeid õpetajaid, kes ei lähtu mitte lapse soovist ja lähedusvajadusest vaid enda seisukohast.

LÕ IV: „*Kuigi ma tean mitmeid, vanemaid õpetajaid, kes on seda meelt, et näiteks nemad ei võta lapsi sülle ja ei luba lastel ennast kallistada, kuigi lapsed seda tahaksid ja neil see lähedusvajadus on*.“

Arutledes lasteaiapoolsete suuniste üle leiab intervjuueeritav LÕ IV, et õpetaja tõesti peab olema spontaanne, lähtuma oma sisetundest ja lapse vajadusest: „*Ma teengi täiesti nii, kuidas sel hetkel mulle tundub, et on vaja või seda, mida laps vajab. Ma ei jälgi mingeid suuniseid. See*

tuleb täiesti spontaanselt ja vastavalt olukorrale. “ Samuti kinnitab ka teine lasteaiaõpetaja, LÕ I, töö intuiitsust: „*See tuleb ka niimoodi, täitsa spontaanselt. Mul ei ole olnud eriti selliseid hetki, kus ma mõtlen, et sealt nüüd läheb piir ...*”

Treener on käesoleva bakalaureusetöö raames intervjueritud spetsialistide ja lapsevanemate seast ainukene, kes tunnetab, et on saanud adekvaatseid juhiseid, kuidas ja millal tohib lapsi puudutada.

HÕ III: „*Selle treenerikoolituse raames tegelikult puudutati seda teemat. Anti nii-öelda näpunäiteid, et kuidas mingit harjutust parandada või korrigeerida või kuidas üleüldse väikest last suunata. ... Aga minu arvates just sellel noorem treenerite koolitusel tegelikult saime juhised kätte, aga niimoodi klubi siseselt ei ole olnud teemaks.*”

Treener leiab, et teadmised ja suunised pärinevad pigem treenerikoolitustelt, kuid mitte asutusesiselt antud juhistest. Teised uurimuses osalejad ei rääkinud selliste koolituste läbimisest.

3.3 Piiri tõmbamine

Intervjueritavate käsitlustest on märgata, et piiri märkamine ning teadlik liigsete puudutuste vältimine valmistab neile kohati raskusi. Piiri määratlemine või kindlate tegude väljatoomine on nende jaoks keeruline, mis võib tuleneda asjaolust, et nad ei ole pidanud varem sellele teemale mõtlema.

3.3.1 Liigne ja liialt vähene puudutamine

Intervjueritavad leidsid, et piiri tõmbamiseks peavad lastega töötavad inimesed enda jaoks mõtestama, millised puudutused on nende arvates liigsed ja millised liialt vähesed.

Lynch'i ja Garret'i (2010) uurimuse kohaselt väärtustatakse ühiskonnas füüsilise kontakti kasutamist oskuslikul, ohutul ja sobival viisil. Väikelapse vanem, LV II, on kindlal seisukohal, et kõik puudutused, mis ei ole hädapärased, on liigsed: „*Spetsialist puudutab liiga vähe vaid siis, kui jätab hädapärase suunise andmata, kõik seda ületav on ebavajalik ja liigne puudutus.*” Millal on spetsialisti poolt tegemist liialt vähese füüsilise kontaktiga ei osanud teised

intervjueeritavad määratleda. Pigem leiti, et teatud tegevused on töös eelkooli ealiste lastega lihtsalt vajalikud.

Lapsevanem, LV II, selgitas, milline vahe on tema arvates vajalikel ja liigsetel füüsilistel kontaktidel: „*Vajalik on üksnes selline puudutus, mis on erialategevuses hädavajalik füüsilise juhise andmiseks. Liigsed on igasugused sotsiaalsed või nii-öelda mugavusest tehtavad puudutused, kui lihtsam on füüsiliselt aga saab ka sõnadega, tuleb suunis esitada sõnadega.*“

Intervjueeritav LV II arvates on sotsiaalsed puudutused kõik puudutused, mis on tehtud sotsiaalsel eesmärgil – lohutades lapse sülle võtmine või kiitmise nimel seljale patsutamine jmt. Teisalt selgitas lapsevanem ka arusaama mugavus puudutustest.

LV II: „*Sotsiaalne puudutus on just lapse kallistamine, sülle võtmine või seljale patsutamine. Mugavuspuudutused on nii, nagu ütlesin, mugavusest tehtavad puudutused, kui lapsele on võimalik selgitada sõnadega aga treener eelistab siiski puudutades näidata. Näiteks käisin väiksenä tantsutrennis. Minu treener tuli pidevalt viga parandama füüsiliselt puudutades, mis oli ebameeldiv ja ehmatas mind. Ma ei arva, et nii on õige.*“

Uurimuses osalejad rääkisid, et huvihariduse õpetajad ja koolieelse lasteasutuse õpetajad üldiselt puudutavad lapsi oma töös vastavalt enda intuitsioonile ning ei puududa eelkooliealisi lapsi rohkem, kui selleks vajadust on. Spetsialistid kinnitavad, et käituvad lastega nii nagu sooviksid, et nende lastega käitutakse. Intervjueeritav HÕ III kinnitas, et treenib enda arvates nii nagu soovib, et tulevikus tema enda last treenitakse

Intervjueerija: Saan ma õigesti aru – sa käitusid enda arvates nii nagu soovid, et sinu lapsega käitutakse?

HÕ III: Jaa muidugi, muidugi.

Teisalt näevad lapsevanemast spetsialistid siiski, et oma laste õpetamine on kindlasti erinev tavapärasest tööst. HÕ VI: „*Jah, ma teen kindlasti teistmoodi oma lastega. Nad tulevad ikkagi kaissu, nendega kallistad, nad on sul süles.*“

Nii lapsevanemal kui ka lapsega tegeleval spetsialistil on kohustus lapsele selgitada tegude sobivust või sobimatust. Lapsevanem LV V selgitas, et lapse soove peab küll austama, kuid kohati võivad need ületada sotsiaalseid norme ning laps vajab selgitustööd.

LV V: „*Keerulisemaks võib muutuda õpetaja jaoks olukord siis, kui laps ise soovib õpetaja süles istuda või õpetajale musi anda. Sellisel juhul eeldan lapsevanemana, et õpetaja võtab lapse sülle, kuid selgitab musi andmise põhimõtteid.*“

Petrie (2011) kinnitab samuti, et juhul, kui laps puudutab täiskasvanud töötajat viisil, mis on liigselt intiimne või vastuvõetamatu, peab töötaja selgitama, et selline käitumine on sobimatu.

Intervjuudes osalejad rääkisid põhimõttest „pigem vähem, kui rohkem“. Sellise seisukohta sõnastasid intervjuueeritavad LÕ IV, LV V ja HÕ VI, kuid see ilmnis varjatud mõttena ka teiste uurimuses osalejate vastustest. Viiuliõpetaja, HÕ VI, tõi selgelt välja enda seisukoha huvihariduse õpetajana: „*Õpetajana mõtlen ikka, et mida vähem, seda parem. Vajalikud on ainult hädavajalikud, kui on vaja puudutada siis teen seda.*“ Mõtestades seisukoha tagamaid, kirjeldas ta oma noorusaja kogemusi huvihariduse õpetajaga ning kuidas kogemus on mõjutanud tema enda tööd õpetajana. HÕ VI: „... *see oli hästi ebamugav. Siis selle tõttu ma püüan ise seda minimaalselt teha. Üldiselt ma ei hoiu [lapsest] kinni, panen tema käe õigesse kohta aga siis lasen lahti.*“ Ka lasteaiaõpetaja, LÕ IV, tõi erinevatel hetkedel välja, et last ei ole vaja puudutada rohkem kui vaid hädavajalik. Intervjuueeritav VI: „*Nii vähe kui võimalik ja nii palju kui vajalik.*“. Lapsevanem ja lastekaitse spetsialist, LV V, leidis, et kõrvalseisjate poolt on võimalik valesti tõlgendada ka ilma tagamõtteta tegusid, mistõttu soovitab ta kõigile lastega tegelevatele spetsialistidele enda kaitseks seisukohta – pigem vähem, kui rohkem.

LV V: „*Kuna valesti on tõlgendatud ka heatahtlikku patsutust õlale, kallistusi ja taolisi sarnaseid mitteseksuaalse alatooniga puudutusi, siis on spetsialistid pigem võtnud hoiaku, et puudutada vähem või mitte üldse, et seda ei mõistetakse valesti.*“

Valesti mõistmisele on viidanud ka Warwick (2021), kirjeldades, et tänapäeva sotsiaalvaldkonnas on mitmeid laste puudutamisega seotud arutelusid, kuid tihtipeale on need mõjutatud mitmeti mõistmisest, regulatsioonidest ja hirmust.

3.3.2 Piiri määratlemine

Intervjuueeritute arvates võivad lapsega töötava treeneri või õpetaja puudutused olla vajaduspõhised, kuid puudutusi peab piirama nii palju, et lapsele jääks piisavalt võimalust iseseisvalt hakkama saada.

HÕ III: „*Treeneri [füüsiline] abi on kindlasti väga väärtuslik, aga seda peab ikkagi olema asjakohaselt. Lapsel peab jääma arenguruumi ja mõtlemisruumi ka - vaadata, kas keegi ette näitab või midagi muud taolist.*“

Teisalt analüüsis LÕ IV, et kuigi lapse soovi peab arvestama, peab spetsialist ka enda jaoks kuskil siiski teadlikult piiri tõmbama. „*Väga paljud lapsed tulevad ja nad tahavad kallistada. On ka lapsi, kes tulevad ja tahavad sind ka nii-öelda musitada. Sealt mina olen tõmmanud küll piiri*“

Lasteaiaõpetaja tõid välja, et samaaegselt lapse sooviga peab vajalike puudutuste piiri määramisel arvestama aja, lapsevanema nõusoleku ja täiskasvanu (spetsialisti) enda piiri.

LÕ I: „*Ma arvan, et tegelikult selle piiri paneb paika ka suurel määral niisugune aeg, kas üldse on aega last tema soovi korral näiteks süles hoida või mitte. Kogu tööpäeva jooksul on nii palju tegemist, et ei olegi kohati väga palju aega lapse jaoks. Lapsi on palju ja kõik vajavad väikest osa õpetajast. Ma arvan, et see [aeg] paneb suures osas piiri paika*“

Lasteaiaõpetaja, LÕ I, arutles ka, kes on puudutamise piiri määranud: „...võib-olla ikkagi lapsevanemate poolt, neile ilmselt ei meeldi“ Sarnaselt leidis LÕ IV: „...laps tegelikult määrab selle (piiri) ära, aga täiskasvanu peab seda aktsepteerima ning mitte oma viisi peale suruma.“ Uurimuses osalejad leiavad, et füüsilise kontakti piir on lapse, täiskasvanu ja lapsevanema arvamuste segu.

3.4 Väärkohtlemise käsitus ja võimalik hirm

Piisavalt palju ja liigselt puudutamise vaheline piir võib olla „õhuke“ ja kohati keeruliselt määratletav. Seda kinnitavad ka varasemalt käsitletud Piper ja Smith (2003), kes tõid välja, et tegelikkuses ei olegi olemas ühtset tõde, vaid erinevad tõlgendused.

3.4.1 Kokkupuuted liigse puudutamise ja väärkohtlemisega

Uurimuses osalejate sõnul muutub liigne puudutamine väärkohtlemiseks sel hetkel, kui tegemist on regulaarselt toimuva või varjatud tegevusega.

LV V: „Väärkohtlemiseks muutub puudutamine siis, kui see on regulaarne, teiste eest varjatud kohas või kui jäädakse ainult kahekesi. Loomulikult ka siis, kui juba puudutatakse lapse suguelundeid.“

Lasteaiaõpetajad tõid välja mitmeid olukordi, milles nende arvates liigne puudutamine kaldub väärkohtlemisele. LV II: „Siis kui see [puudutus] on lapse poolt ebasoovitav või sotsiaalselt mitte aktsepteeritav, näiteks seksuaalse alatooniga või midagi taolist.“

LÕ I leidis: „Ma arvan, et mida vanemaks laps saab, seda vähem vajab laps abi ja seda vähem ta vajab üleüldse õpetajate ja muude spetsialistide poolt mingisuguseid puudutusi. Siis läheks kiüll punane tuli põlema, kui mingisuguses vanemas eas last liiga palju tahetakse puudutuste kaudu siis aidata.“

Samuti analüüsis lasteaiaõpetaja, LÕ I, et tema rühmas õppiva kartliku ja üldiselt probleemse lapse käitumise võimalikuks põhjuseks võib olla lapse liigne valesti puudutamine või tema eest ebaõige hoolitsemine.

LÕ I: „Ta lihtsalt on saanud tunda seda, et tema jaoks valel hetkel, kas siis tahetakse liiga palju kuidagi talle abiks olla või midagi sellist. ... See laps tahab nüüd olla omaette ja ei taha, et teda puudutatakse.“

Lasteaiaõpetaja, LÕ IV, sõnastas selgelt tema arvates liigse füüsilise kontakti lapsega. LÕ IV: „... lapsele kõrvale minnes võttis (õpetaja) ümbert kinni ja kuni laps end ära tõmbas – vot see on minu arust liig.“

Teisalt ei loe intervjuueeritavad füüsiliseks väärkohtlemiseks kõiki füüsilisi kontakte, mis väärkohtlemise definitsioonide kohaselt seda olla võivad.

Viiuliõpetaja, HÕVI, reflekteeris enda kogemust õpilasena: „Ma ise õppisin viiulit ja mul oli teisme-eas meesterahvast õpetaja, kes suitsetas. Mulle üldse ei meeldinud kui ta tuli mulle liiga lähedale ja katsus mu kätt. Ta käed higistasid ja siis, kui ta hoidis mu kätt kaua kinni, sest ma pidin õiges asendis olema, oli hästi ebamugav.“

Viiuliõpetaja kirjeldas ebameeldivat füüsilist kontakti huvihariduse õpetajaga. Olenemata puudutuse ebameeldivusest ei avaldanud HÕ VI oma vastumeelsust teistele ning ei pea õpetaja tegu väärkohtlemiseks või ahistamiseks. Varasemalt käsitletud väärkohtlemise definitsioonide taustal võiks inimene juhtumit ja sellega seotud ebamugavust seostada väärkohtlemisega, kuid

HÕ VI ise seda ei tee. HÕ VI jutust peegeldub, kuidas puudutus, mida ohver ei nimeta otseselt väärkohtlemiseks, kuid on siiski ebameeldiv, ahistav ja piire ületav, võib samuti põhjustada psühholoogilisi probleeme ning muuta inimese toimetulekut või seisukohta.

Iluvõimlemise treeneri, HÕ III, arvamus on kooskõlas lastekaitse seadusega (2016) ning ta kinnitab, et laste löömine on kindlasti väärkohtlemine. Teisalt lisab treener, et tema arvates sõltub füüsilise kontakti väärkohtlemisena käsitlemine teo agressiivsusest.

HÕ III: „*Ma arvan, et löömine on niisugune piir. Ma ütleks nii aga muidugi on ka vahet, kuidas [lüüa]. Kas see on niisugune lihtsalt, et siruta varvast või on konkreetselt laks. Ma arvan, et kuskilt see on see piir.*“

Intervjueerija: „*Saan ma õigesti aru – piir sõltub teo tagamõttest?*“

HÕ III: „*Jah ja võib olla sellest kui agressiivne see [tegu] on.*“

Treeneri toodud näide käsitleb väärkohtlemise osa, milleks on korrigeeriv füüsiline karistamine. Intervjueeritav tõi välja just korrigeeriva karistuse, mille eesmärgiks on lapse asendi parandamine. Gershoff (2002) tõi välja, et korrigeerivaks karistamiseks loetakse tegusid, mille tagajärjeks ei ole märkimisväärne füüsiline vigastus (näiteks laks), samal ajal kui vigastusi tekitav tegu (löömine, väänamine jmt) on vaieldamatult füüsiline väärkohtlemine. Autor lisab, et lapsevanemate poolne korrigeeriv karistamine mõjutab lapsi erinevalt – mõne jaoks on karistamine seotud parema kuuletumisega, teisalt võib see teistes lastes tekitada nii agressiooni kui ka madalamaid moraalseid seisukohti ja probleeme vaimse tervisega.

Lasteaiaõpetaja tõi välja kindlad hetked, kus on tema arvates tegemist väärkohtlemisega.

LÕ IV: „*No kindlasti siis, kui laps on sellele vastu ja seda ikkagi tehakse ja korduvalt tehakse. Olgu see siis silitamine, patsutamine, mis iganes. Muidugi kindlasti need juhud, kui juba hakatakse lapse intiimpiirkonda katsuma, see on juba kindlasti väärkohtlemine. Väärkohtlemine on, kas siis see ju, et näiteks kui surutakse last alla, et ta midagi ei räägiks või hoitakse kinni.*“

Lasteaiaõpetaja analüüsis oma rühmas õppinud lapse käitumise muutumist, mis tema arvates viitas väärkohtlemisele.

LÕ IV: „*Ta [laps] elas koos oma emaga, kellel oli elukaaslane, ning see elukaaslane oli natukene vägivaldne. See tüdruk oli aasta juba minu juurest ära olnud ja me teadsime lasteaias, milline ta on. Siis hakkasid sellised imeliku käitumismustrid tulema. Ta hakkas teisi*

lapsi kohatult puudutama – kiskus neil riideid maha, katsus nende tagumikku ja hakkas nende kallal ka füüsilist vägivalda kasutama. Näiteks mängu ajal ärritades kargas ta teistele kõri külge ja hakkas neid kägistama. Ta ise rääkis, kuidas ta peab magama selle kasuisaga ühes voodis ja kuidas kasuisa teda kallistab ja silitab.“.

Lasteaiaõpetaja väljendas, et ta ei teadnud, kuidas sellises olukorras käituda ning mida ette võtta ning võttis juhtumi kokku: „Ennem, kui me jõudsime midagi teha, siis olukord lõppes sellega, et kasuisa pani toime muid kuritegusid ja läks uuesti vangi. Ema ja tütar kadusid väga kiiresti ja enam nendega kontakti ei saanud. Me kahtlustasime, et seal on tegemist kehalise väärkohtlemisega.“

Kokkupuude võimaliku väärkohtlemisega on olnud ka viiuliõpetajal.

HÕ VI: „Mul üks õpilane oli küll, kelle jutust tuli välja, kuidas ta isa karistas teda päris vägivaldselt. Ma tean, et tema ema ja isa lahutasid ja see poiss väga ei suutnud keskenduda. Ma ei tea, kas see tema iseloom. Hiljem ma rääkisin sellest juhtumist lastepsühholoogiga. Ilmselt, kui ma teada sain, oleksin ma pidanud rääkima selle poisi emaga või mingil hetkel oleksin pidanud lastekaitset teavitama, kuid ma isegi ei tulnud ausalt öeldes selle peale.“

Kokkupuuteid liigse füüsilise kontakti või väärkohtlemisega oskas välja tuua enamik intervjueritavaid.

3.4.2 Vajadus koolituse järele

Väärkohtlemise juhtumitest rääkides ilmnas mitmete intervjueritavate jutust teadmatust teemast ja oskmatust identifitseerida laste väärkohtlemist või mida selles olukorras edasi teha. Eestis kasutusel olev lasteabitelefoni teenus võimaldab anda teada abivajavast ja hädaohus lapsest ka kõrvalistel isikutel. Bakalaureusetöö raames läbiviidud intervjuudest saadud tagasiside tõstatab küsimuse – kuidas tagada eelkooliealiste lastega töötavate spetsialistide võimekus väärkohtlemise juhtumi ilmnemisel neid kõrvalseisjana märgata ning sellest teavitada?

Huvihariduse õpetaja, HÕ VI, analüüsis, et õppis palju laste väärkohtlemise ja liigse puudutamise kohta oma kokkupuutest eriala spetsialistidega koos töötades.

HÕ VI: „Kindlasti tänu sõbrannadele, kes töötavad Tartu Laste Tugikeskuses, olen kuulnud nii üht kui teist. Ja siis ise seal olles tegid nad väga huvitavalt beebigruppe ja mina sain rohkem

infot sealt. Igakord oli beebigrupis erinev loeng, erinevad teemad. Ma arvan, et siis sain teadlikumaks, et see on nii suur probleem.“

Viiuliõpetaja mõistis läbi selliste kogemuste enda teadmatust ja vähest kokku puudet. Koolitustel osalemine aitab spetsialistidel oma töös ohumärke märgata ning neid mõista. HÕ VI: „*See variant [väärkohtlemine või liigne puudutamine] on vähemalt õhus. Ennem ei olnud isegi sellist varianti olemas.*“ Varasem kokkupuude on kasuks teema mõistmisel ja märkamisel, kuid tõhusama märkamise, juhiste saamise ning enesearendamise eesmärgil oleks intervjueeritava arvates kasulik osaleda täiendkoolitustel. HÕ VI: „*Jah, et mida teha. Praktilisi nõuandeid täpselt, et märgata ja mis oleks minu sammud? Mida ma peaks tegema?*“

Uurimuses osalenud leiavad, et üldiselt ei ole huvihariduse töötajatele suunatud laste puudutamist ning väärkohtlemist käsitlevaid täiendkoolitusi. Viiuliõpetaja tunnistab, et temale teada olevalt korraldatakse väärkohtlemist käsitlevaid koolitusi kooli ja koolieelse lasteasutuse töötajatele, kuid mitte huvihariduse õpetajatele. HÕ VI: „*Ma mõtlen, et koolides ja lasteaedades tehakse koolitusi teemadel, mida teha, kui näed mingit SOS asju.*“ Oskamatusest delikaatset olukorda käsitleda võib ette tulla piinlikkust ning sisemisi vastuolusid.

HÕ VI: „*Ma mõtlesin, et kõigil on oma elus probleeme ja ausalt öeldes on siin kohas see piinlik punkt, et kuidas ma räägin sellest, sest lapsed räägivad tihti kõik asjad ära. Kuidas ma lähen ja räägin sellest tema emaga? Ma ei tea kas ma oleksin olnud võimeline.*“

Ettevalmistavatel koolitustel, nagu intervjueeritav HÕ III treenerikoolitusel käsitleti laste puudutamise teemat, kuid pika karjääriga õpetajatel või treeneritel ei ole olnud täiendkoolitusi, mis võiksid toetada probleemsete olukordade märkamist kõrvalseisjana.

3.4.3 Meedia roll ning seisukohtade muutus ajas

Spetsialistid ja lapsevanemad, kes pole isiklikult väärkohtlemise juhtumistega kokku puutunud, kuulevad juhtumitest meedia kaudu. Lasteaiaõpetajale tundub, et kogu suhtumine eelkooliealiste laste võimalikku liigsesse puudutamisse ja väärkohtlemisse on tekkinud varasemate juhtumite meedias avalikustamise põhjal. LÕ IV: „*Meie sotsiaalsel meedial on praegu väga suur mõju ja kui kuskil mingi selline juhtum on olnud, siis see läheb lumepallina veerema ja see lugu hakkab oma elu elama.*“ Lasteväärkohtlemist puudutavad hoiakud on aja jooksul muutunud. Lasteaiaõpetaja, intervjueeritav IV, kirjeldab olukorda 21. sajandi

algusaastatel, iseloomustades laste puudutamise käsitluse muutumist ajas ning selle edastamist meedias.

LÕ IV: „*Vahepeal oli see hästi võimendatud ... Sa ei tohtinud isegi lapsele vastu minna. Seda loeti kohe väärkohtlemiseks. Tegelikult päris palju võimendati üle ka meedia poolt ja see oli päris tõsine probleem. ... Lasteaias ei tohtinudki last puudutada. Näiteks lapse pepu pesemine, see oli täiesti tabu ... Õnneks, et praegu on olukord paranenud, aga umbes kümme aastat või viisteist aastat tagasi, kui see asi hakkas tulema, siis oli küll see üle võimendatud.*“

Sellistele seisukohtadele viitasid 21. sajandi alguses, 2006. aastal, ka Piper, Powell ja Smith (2006), kelle sõnul suhtumine ei ole tekkinud üleöö ning leiavad, et spetsialistid on omandanud praktikaid, mis ei ühti professionaalsete teadmistega ning ei ole nende hoole all olevate laste huvides.

Uurimuses osalenute arvates ei ole tänapäeval, 2021. aastal, igapäevases töös otsene hirm laste liigse puudutamise ja väärkohtlemise osas tajutav. Treener, intervjueeritav III, on varasemalt kuulnud meediast väärkohtlemist käsitlevaid lugusid, kuid ei ole märganud tajutavat hirmu. HÕ III: „*Ma arvan, et ei esine või siis kui esineb, siis ma ei ole seda isiklikult tajunud. Ma ei ole ka pannud tähele lugusid meedias või ringkonnas, et oleks selliseid arvamusi või juhtumeid.*“. Teisalt ei eita treener selliste seisukohtade olemasolu.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, mida räägivad uurimuses osalenud eelkooliealiste lastega töötavad täiskasvanud ja lapsevanemad laste puudutamisega seonduvatest probleemidest. Eelkooliealiste laste puudutamine ning sellega seotud võimalik hirm või kohmetus eelkooliealiste lastega töötavate spetsialistide ja lapsevanemate seas on delikaatne teema. Lisaks on tegemist ka vähe käsitletud teemaga. Teema puudutab peamiselt kitsast gruppi inimesi, mille tõttu ei pruugi suurem osa ühiskonnast sellega kursis olla.

Green (2017) järgi on kompimine tajumismeel, millel on mitmeid kommunikatsiooni, kaitse ja muid elulisi funktsioone. Nii Green (2017) kui ka Petrie (2011) kinnitavad, et just füüsiline kontakt on töös lastega tähtsalt kohal (Petrie, 2011). Blackwell (2000) tõi välja, et uurimuste tulemused viitavad tihedale seosele füüsilise kontakti ja lapse arengu vahel. Tähtis on mõista, et väikese lapse jaoks on rohke puudutamisega võrreldes oluliselt – kahjustavam vähene puudutamine, sest just füüsiline kontakt tagab lapsele terviklikuks arenguks vajalikud aistingud (Piper ja Smith, 2003).

Bakalaureusetöö metodoloogiliseks lähenemisviisiks on kvalitatiivne lähenemisviis ning kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Viisin töö eesmärgi täitmiseks läbi kuus intervjuud – 2 lasteaiaõpetajaga, 2 lapsevanemaga ja 2 huvihariduse õpetajaga.

Bakalaureusetöö raames läbiviidud intervjuude näitel on võimalik järeldada, et intervjuus osalenud eelkooliealiste lastega töötavad spetsialistid ja lapsevanemad on teadlikud laste füüsilise kontakti vajadusest ning põhjendavad lapse puudutamist lapse soovi ja vajadusega. Lisaks on intervjuueeritavad teadlikud liigse puudutamisega seotud võimalikest probleemidest ning oskavad neid reflekteerida. Teisalt ei too eelkooliealiste lastega töötavad täiskasvanud otseselt välja segaduse või hirmu tundmist igapäevases töös lastega. Laste puudutamine on enamasti intuitiivne tegevus, mille eesmärgi ja võimalikke tagajärgi lapsevanemad ja spetsialistid ei teadvustanud. Tegemist on aga vähe räägitud teemaga ning kindlate suuniste puudumise tõttu esineb intervjuueeritavate seas segadust ja ebakindlust. Lisaks on vajalik pakkuda teemat käsitlevaid täiendkoolitusi pika karjääriga huvihariduse õpetajatele.

Kasutatud kirjandus

Ainsworth, M. D. S. (1969). Object Relations, Dependency, and Attachment: A Theoretical Review of the Infant-Mother Relationship. *Child Development*, 40(4), 969-1025. doi:10.2307/1127008

Blackwell, P. L. (2000). The influence of touch on child development: Implications for intervention. *Infants and Young Children*, 13(1), 25-39. doi: [10.1097/00001163-200013010-00006](https://doi.org/10.1097/00001163-200013010-00006)

Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. London: Routledge

Butchart, A., Putney, H., Furniss, T. and Kahane, T. (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva: World Health Organisation.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. *International Encyclopedia of Education*, 3. Oxford: Elsevier. Kasutatud 19.05.2021, https://impactofspecialneeds.weebly.com/uploads/3/4/1/9/3419723/ecological_models_of_human_development.pdf

Cascio, C. J., Moore, D. ja McGlone, F. (2019). Social touch and human development. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 35, 5-11. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2018.04.009>

Eetikapõhimõtted sotsiaaltöös. (2019). IASSW. *Sotsiaaltöö*, 4, 84–91.

Field, T. (2002). Infants' Need for Touch. *Human Development*, 45(2), 100-103. Kasutatud 11.05.2021, <https://www.jstor.org/stable/26763664>

Gershoff, E. T. (2002). Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviours and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539-579. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539>

Green, L. (2017). The Trouble with Touch? New Insights and Observations on Touch for Social Work and Social Care. *The British Journal of Social Work*, 47(3), 773-792. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw071>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 11.05.2021, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis>

Karu, M., Soo, K., Biin, H., Lamesoo, K., Meiorg, M., Masso, M. ja Turk, P. (2014). Sooline ja seksuaalne ahistamine töökohal. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis

Kütt, T. (2020). Innove Rajaleidja: Millist rolli mängib füüsiline lähedus lapse arengu ja heaolu juures? Innove Blogi. Kasutatud 25.03.2021, <https://www.innove.ee/blogi/millist-rolli-mangib-fuusiline-lahedus-lapse-arengu-ja-heaolu-juures/>

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.

Lastekaitseadus (01.01.2016). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 25.03.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001>

Laste väärkohtlemine peres. (i.a). Kasutatud 26.04.2021, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/laste-vaarkohtlemine-peres>

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 05.05.2021, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Linno, M. (2020). Kodeerimine ja kategoriseerimine. M-L. Tikerperi (toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. Kasutatud 14.04.2021, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne>

Lynch, R. and Garrett, P.M. (2010). „More than Words“: touch practices in child and family social work. *Child & Family Social Work*, 15(4), 389-398. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00686.x>

Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. M. T. Greenberg, D. Cicchetti, E. M. Cummings (toim), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* (lk 121-160). Chicago: University of Chicago Press.

Muir, D. (2002). Adult Communications with Infants through Touch: The Forgotten Sense. *Human Development*, 45(2), 95-99. Kasutatud 12.05.2021, <https://www.jstor.org/stable/26763663>

Neglect. (i.a). Kasutatud 23.10.2020, <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/neglect/>

Petrie, Pat (2011). *Communication Skills for Working with Children and Young People. Introduction to Social Pedagogy*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Piper, H., Powell, J. ja Smith, H. (2006). Parents, Professionals, and Paranoia: The Touching of Children in a Culture of Fear. *Journal of Social Work*, 6(2), 151-167.

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1468017306066742>

Piper, H. ja Smith, H. (2003), 'Touch' in educational and child care settings: dilemmas and responses. *British Educational Research Journal*, 29(6), 879-894. <https://doi.org/10.1080/0141192032000137358>

Prescott, J. W. (1990). Affectional bonding for the prevention of violent behaviors: Neurobiological, psychological and religious/spiritual determinants. L. J. Hertzberg, G. F. Ostrum ja J. R. Field (toim), *Violent behavior. Vol I: Assessment and intervention* (lk 94-124). New York: PMA Publishing.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 03.05.2021, <http://samm.ut.ee/valimid>

Sotsiaalkindlustusamet. (2021). Mida peab teadma lastega töötamise piirangutest. *Sotsiaalkindlustusameti ajaveeb*. Kasutatud 27.05.2021, <https://sotsiaalkindlustusamet.wordpress.com/2021/03/25/mida-peab-teadma-lastega-tootamise-piirangutest/>

Spitz, R. A. (1974). Hospitalism. Wolins Martin (toim), *Successful Group Care*. New York: Routledge.

Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. M-L. Tikerperi (toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. Kasutatud 04.05.2021, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne>

Syed, M., & McLean, K. (2018). Erikson's theory of psychosocial development. E. Braaten (toim), *The SAGE encyclopedia of intellectual and developmental disorders* (lk 578-581). SAGE Publications, Inc., <https://www.doi.org/10.4135/9781483392271.n178>

Warwick, L. (2021). "Depends who it is": Towards a relational understanding of the use of adult-child touch in residential child care. *Qualitative Social Work*. <https://doi.org/10.1177/1473325021990875>

Võgotski, L. (1987). *The Collected Works of L.S. Vygotsky: The fundamentals of defectology*. New York; London: Plenum Press.

Weir, K. (2014). The lasting impact of neglect. *Monitor on Psychology*, 45(6). Kasutatud 22.10.2020, <http://www.apa.org/monitor/2014/06/neglect>

World Health Organization ja International Society for Prevention of Child Abuse (2006). *Preventing child maltreatment : a guide to taking action and generating evidence*. France: World Health Organization. Kasutatud 10.05.2021, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43499>

World Health Organization. (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse prevention*. Geneva: WHO. Kasutatud 23.05.2021, http://whqlibdoc.who.int/hq/1999/WHO_HSC_PVI_99.1.pdf

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. (1989). Lapse õiguste konventsioon. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 25.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

LISA 1. INTERVJUUKAVA SPETSIALIST

Kui kaua olete oma erialal töötanud?

Kui vanade lastega töötate?

Kas Teil endal on lapsi? Mitu?

Mõeldes oma tööle:

Millistel juhtudel on Teie töös lubatud last puudutada? Tooge näiteid.

Milline piir on Teie arvates lapse liigse ja liialt vähesse puudutamise vahel? Kes on selle piiri määranud?

Kuidas eristate millised puudutused on vajalikud ja millised on liigsed?

Kas Teie töökohal on suunised lapse puudutamise osas? Kuidas ühtib või ei ühti Teie enda praktika nende suunistega?

Kuidas tunnete, et Teie enda last tohib või ei tohi puudutada? Tooge näiteid.

Mida teate laste võimalikkust liigsest puudutamisest spetsialistide (lasteaiaõpetaja, treener, õpetaja jmt) poolt?

Milliseid juhtumeid olete kogenud seoses laste puudutamise negatiivsete (olukorra valesti mõistmine kõrvalise isiku poolt) tagajärgedega? Tooge näiteid.

Milliseid juhtumeid olete aga positiivsete tagajärgedega (nt laps või lapsevanem tänab abi eest) seoses kogenud? Tooge näiteid.

Millal muutub Teie arvates puudutamine väärkohtlemiseks?

Olen kirjandusest lugenud teiste riikide spetsialistide ebamugavusest ja hirmust seoses laste puudutamisega. Mida Teie sellest arvate?

LISA 2. INTERVJUUKAVA LAPSEVANEM

Kas Teil endal on lapsi? Mitu?

Kui vanade lapsed Teil on?

Mõeldes oma lapsele:

Millistel juhtudel on spetsialistil (lasteaiaõpetaja, treener jmt) oma töös lubatud last puudutada? Tooge näiteid.

Millised seisukohad on või peaks eelkooliealiste lastega töötavatel spetsialistidel lapse puudutamise osas olema?

Milline piir on Teie arvates lapse liigse ja liialt vähesse puudutamise vahel? Kes on selle piiri määranud?

Kuidas eristate millised puudutused on vajalikud ja millised on liigsed?

Kuidas tunnete, et Teie enda last tohib või ei tohi puudutada? Tooge näiteid.

Mida teate laste võimalikkusest liigsest puudutamisest spetsialistide (lasteaiaõpetaja, treener, õpetaja jmt) poolt?

Milliseid juhtumeid olete kogenud seoses laste puudutamise negatiivsete (olukorra valesti mõistmine kõrvalise isiku poolt) tagajärgedega? Tooge näiteid.

Milliseid juhtumeid olete aga positiivsete tagajärgedega (nt laps või lapsevanem tänab abi eest) seoses kogenud? Tooge näiteid.

Millal muutub Teie arvates puudutamine väärkohtlemiseks?

Olen kirjandusest lugenud teiste riikide spetsialistide ebamugavusest ja hirmust seoses laste puudutamisega. Mida Teie sellest arvate?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlin Mahoni,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eelkooliealiste lastega töötavate täiskasvanute ja lapsevanemate ebakindlus füüsilise kontakti ees lastega“, mille juhendaja on Merle Linno, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kätlin Mahoni

28.05.2021